

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет сценічного мистецтва

Кафедра майстерності актора

СЦЕНІЧНА МОВА

Програма та навчально-методичні матеріали до курсу
для здобувачів 1 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі
спеціальності

026 «Сценічне мистецтво»,

ОП «Акторське мистецтво драматичного театру та кіно»

Харків – 2023

УДК 808.55
С 92

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК
(протокол № 9 від 29.03.2023 р.)

Рецензенти:

Космін Л. Г., ст. викладач кафедри майстерності актора Харківської державної академії культури, заслужений працівник культури України.

Колчанова Л. М., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри майстерності актора та режисури драматичного театру Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського.

Укладачі:

О. О. Світлична, викладач кафедри майстерності актора Харківської державної академії культури.

А. М. Біленька, викладач кафедри майстерності актора Харківської державної академії культури.

В. Ф. Кучина, викладач кафедри майстерності актора Харківської державної академії культури.

Сценічна мова : прогр. та навч.-метод. матеріали до курсу для здобувачів
С 92 1 курсу першого (бакалавр.) рівня вищої освіти зі спеціальності 026
«Сценічне мистецтво» / М-во культури та інформ. політики України,
Харків. держ. акад. культури, Ф-т сценічного мистецтва, Каф. майстерності
актора ; [уклад.: О. О. Світлична, А. М. Біленька, В. Ф. Кучина]. —
Харків: ХДАК, 2023. — 22 с.

Для викладачів та студентів-бакалаврів спеціальності 026 «Сценічне мистецтво».

УДК 808.55(073)

© Харківська державна академія культури, 2023 р.

© О. О. Світлична, А. М. Біленька, В. Ф. Кучина, 2023 р.

ЗМІСТ

Загальна інформація про дисципліну	4
Анотація дисципліни	4
Політика дисципліни	8
Тематика практичних занять	10
Методичні рекомендації до практичних занять	14
Самостійна робота	16
Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів	16
Перелік питань для самоконтролю студентів	18
Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання	19
Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна	20
Рекомендовані джерела інформації	20

1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДИСЦИПЛІНУ

1	Назва дисципліни	Сценічна мова
2	Викладач	Світлична Ольга Олександрівна Біленька Анастасія Миколаївна
3	Контактні дані викладача (роб.тел., емейл)	svitli4na@gmail.com nastasiya51094@ukr.net
4	Статус дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	Обов'язкова
5	Рік підготовки	1
6	Семестр	1, 2
7	Лекції (год.)	–
8	Практичні (семінарські, лабораторні) заняття (год.)	60
9	Самостійна робота (год.)	180
10	Індивідуальна робота (год.)	30
11	Кількість кредитів	9
12	Загальна кількість годин	270
13	Види поточного контролю	Підсумкові покази, усне опитування,
14	Вид підсумкового контролю	залік (1 сем), іспит (2 сем)

2. АНОТАЦІЯ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Місце дисципліни в програмі навчання

Навчальна дисципліна «Сценічна мова» покликана допомогти студентам усвідомити значення сценічного слова у сценічному творі і домогтися виразної, емоційної мови на сцені.

2.2. Пререквізити та постреквізити дисципліни

«Сценічна мова» - обов'язкова навчальна дисципліна, яка є частиною загальної системи викладання фахових дисциплін, для виховання та різнобічного гармонійного розвитку фахівців спеціалізації «Акторське мистецтво драматичного театру та кіно».

Набуті знання та уміння можуть бути використані при вивченні дисциплін «Основи вокального виконавства», «Комплексна система пластичного виховання актора: Ритміка», «Майстерність актора», «Робота актора в поетичному театрі», «Специфіка роботи актора в кіно», «Специфіка роботи актора в музично-драматичному театрі».

2.3. Мета вивчення дисципліни – забезпечення набуття студентами ключових фахових компетентностей з освітньої програми «Акторське мистецтво драматичного театру та кіно», формування теоретичних знань і умінь щодо поєднання технічних та творчих завдань при вихованні голосомовних навичок, розвиток орфоепічної культури студента, робота з простими віршованими творами (дитячі вірші) в русі, засвоєння техніки виконання віршованої форми, оволодіння технікою дихання, робота над дикцією та постановкою голосу, робота над описовою прозою для розвитку «бачення».

2.4. Завдання вивчення дисципліни:

- Поєднання технічних та творчих завдань при вихованні голосомовних навичок.
- Розвиток орфоепічної культури студента.
- Робота з простими віршованими творами (дитячі вірші) в русі.
- Засвоєння техніки виконання віршованої форми.
- Оволодіння технікою дихання.
- Робота над дикцією та постановкою голосу.
- Робота над описовою прозою для розвитку «бачення».
- Визначення основних етапів аналізу літературного тексту.
- Збагачення інтонаційної виразності.

2.5. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни.

У студентів мають бути сформовані наступні загальні компетентності:

1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
2. Здатність орієнтуватися у предметній області та розумітися на професійній діяльності.
3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
4. Здатність до критичного мислення, аналізу і синтезу.
5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
7. Здатність зосереджуватись на якості та результаті при виконанні завдань.
8. Здатність планувати та управляти власним часом.
9. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

10. Здатність використовувати навички міжособистісної взаємодії.
11. Здатність удосконалювати і розвивати свій інтелектуальний та загальнокультурний рівень, домагатися морального і фізичного вдосконалення своєї особистості.
12. Здатність приймати нестандартні рішення, вирішувати проблемні ситуації.
13. Здатність к адаптації до нових ситуацій, переоцінці накопиченого досвіду, аналізу своїх можливостей.
14. Здатність працювати в театральному колективі.

Професійні компетентності:

1. Здатність дотримуватися норм професійної етики.
2. Здатність до професійної мобільності та уміння адаптуватися до нових завдань.
3. Здатність до самоорганізації, критики та самокритики.
4. Здатність застосовувати фахові знання на практиці.
5. Здатність визначати індивідуальні потреби.

У студентів мають бути сформовані наступні фахові компетентності:

1. Здійснювати акторську діяльність у соціально значимих міжнародних, регіональних, обласних, муніципальних театральних установах, спрямованих на художньо-естетичний розвиток усіх категорій населення.
2. Генерувати ідеї та здійснювати інтерпретацію сценічного образу (дійової особи вистави).
3. Аналізувати (усно і письмово) сценічний твір.
4. Оперувати специфічною системою виражальних засобів (пластично-зображальними, акторсько-виконавськими) під час створення та презентації сценічного образу.
5. Викладати дисципліни, що пов'язані з майстерністю актора у загальноосвітніх школах, організаціях професійної освіти та додаткової освіти для дітей та молоді.

Уміння:

- вірно розуміти завдання, що ставляться перед здобувачами, на основі отриманої від викладача вербальної інформації, без додаткової демонстрації їх викладачем;
- вірно виконувати на практиці отримане завдання за відведений відрізок часу;

- запам'ятовувати (тобто фіксувати) отримане завдання та самостійно застосовувати отримані знання у практичній діяльності в індивідуальній роботі над літературними творами та під час занять з інших фахових дисциплін;
- володіти спеціальною термінологією;
- засвоїти і використовувати на практиці змішано-діафрагмальний тип дихання;
- опанувати орфоепічну нормативність української мови за застосовувати ці знання на практиці;
- тренувати рухомі частини мовного апарату, знати та працювати над виправленням мовних вад ;
- контролювати напруження м'язів, пов'язаних з голосо-мовним апаратом та знімати зайве напруження м'язів;
- поєднувати мову з рухами;
- підкоряти свій власний темпоритм загальному ритму академічної групи під час практичних занять.

Комунікація.

1. надавати фахівцям і нефахівцям інформацію, ідеї та власний досвід в галузі професійної діяльності;
2. розуміти значення культури як форми людського існування, цінувати різномайття та мультикультурність світу і керуватися у своїй сфері діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва;
3. вільно застосовувати основні принципи творчого розвитку сценічного мистецтва, намагаючись впливати на соціокультурні зміни.

Автономія та відповідальність.

Випускник програми повинен бути відповідальним за розвиток професійного знання і практик, зокрема:

1. відповідати за налагодження гармонійних відносин у театральному колективі;
2. бути здатним вчитися упродовж життя, здатним до подальшого навчання з високим рівнем автономності;
3. бути відповідальним за професійний розвиток окремих осіб та/або театральних колективів;
4. приймати рішення у складних і непередбачуваних умовах розвитку сценічного мистецтва;
5. бути здатним самостійно виконувати нові творчі завдання.

У результаті навчання студенти повинні:

6. набути концептуальних знань, включаючи певні знання сучасних досягнень в сценічному мистецтві та виробництві;
7. вміти критично осмислювати основні теорії, принципи, методи і поняття у навчанні та професійній діяльності;
8. вільно володіти основними положеннями теорії майстерності актора та професійною термінологією.

3. ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ

3.1. Політика виставлення оцінок (пропущені заняття, відпрацювання пропусків): кожна оцінка виставляється відповідно до розроблених викладачем та заздалегідь оголошених студентам критеріїв, а також мотивується в індивідуальному порядку на вимогу студента; у випадку не виконання всіх зазначених завдань, до екзамену здобувач не допускається; пропущені заняття мають бути відпрацьовані (всі практичні завдання повинні бути виконані).

3.2. Політика академічної поведінки та доброчесності (плагіат, поведінка в аудиторії): конфліктні ситуації мають відкрито обговорюватись в академічних групах з викладачем. Плагіат та інші форми нечесної роботи неприпустимі. Недопустимі підказки під час усного опитування та списування у ході контрольних робіт, на іспиті. **Норми академічної етики:** дисциплінованість; дотримання субординації; чесність; відповідальність; використання гаджетів заохочується лише при дистанційній роботі.

3.3. Програма навчальної дисципліни:

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	усього	лек.	пр.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	
Розділ 1					
Тема 1. Вступ.	3		1		2
Тема 2. Анатомія і фізіологія мовного апарату.	11		2		9
Тема 3. Рухомі і нерухомі частини мовного апарату Поєднання мови з рухами	17		2		15

Тема 4. Резонатори, регістри, тембри.	17		2		15
Тема 5. Дихання	34		20		14
Тема 6. Поєднання мови з рухами	15		3		12
Тема 7. Практична робота над віршем в русі (скакалка)	38			15	23
Разом за розділом 1.	135		30	15	90
Розділ 2					
Тема 8. Артикуляційна гімнастика	17		7		10
Тема 9. Класифікація голосних звуків	18		3		15
Тема 10. Класифікація приголосних звуків	23		7		16
Тема 11. Орфоепічна нормативність. Правила вимови голосних звуків та їх тренування у словах та віршованих текстах	23		7		16
Тема 12. Правила вимови приголосних звуків	17		6		11
Тема 13. Практична робота над описовою прозою та віршем в русі	37			15	22
Разом за розділом 2	135		30	15	90
Усього годин	270		60	30	180

4. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

І семестр

Тема 1. Вступ. «Сценічна мова» як профільна дисципліна у підготовці майбутніх акторів драматичного театру та кіно

Тема. Вступ. «Сценічна мова» як профільна дисципліна у підготовці майбутніх акторів драматичного театру та кіно

Мета: З'ясувати, з яких розділів складається дисципліна «сценічна мова» (дихання, голос, дикція, орфоепічна нормативність) та практична робота над літературно-сценічними творами.

Завдання:

1. Розкрити значення кожного з розділів дисципліни.
2. З'ясувати, яке значення роботі над мовою надавали такі митці українського драматичного театру, як Л.Курбас, Р.Черкашин, Л.Сердюк

3. Простежити еволюцію сценічної мови від епохи театру корифеїв до сьогодення.

Тема 2. Анатомія і фізіологія мовного апарату.

Тема. Анатомія і фізіологія мовного апарату.

Мета: З'ясувати, які органи людського організму беруть участь у народженні зрозумілої чіткої мови.

Завдання:

1. Визначити поняття «дикції»
2. З'ясувати, які мовні вади належать до органічних .
3. Визначити, які мовні вади є неорганічними.
4. Проаналізувати наявність мовних вад у студентів

Тема 3. Рухомі і нерухомі частини мовного апарату.

Тема. Рухомі і нерухомі частини мовного апарату.

Мета: З'ясувати, що можна вважати рухомими, а що нерухомими частинами мовного апарату, розуміти значення та важливість роботи над кожною з них.

Завдання:

1. Визначити, що належить до рухомих частин мовного апарату.
2. Вивчити вправи для рухомих частин мовного апарату.
3. Проаналізувати, що належить до нерухомих частин мовного апарату.
4. Вивчити вправи для нерухомих частин мовного апарату.
5. Розкрити значення кожної частини мовного апарату.

Тема 4. Голос.

Тема. Голос.

Мета:Визначити, які органи людського організму беруть участь у народженні звуку. Природні і професійні властивості голосу.

Завдання:

1. Вивчити будову голосового апарату.
2. Проаналізувати природні властивості голосу.
3. Розуміти важливість професійних властивостей голосу і значення роботи над ними.
4. Знати теорії голосотворення.
5. Гігієна голосового апарату.

Тема 5. Дихання.

Тема. Дихання.

Мета: Ознайомитись з переліком органів, що беруть участь у диханні. Розкрити різницю між фізіологічним і професійного диханням.

Завдання:

1. Проаналізувати значення поставленого та добре тренованого дихання для читця, актора.
2. Ознайомитись з анатомією і фізіологією дихального апарату.
3. Навчитись відрізняти особливості фізіологічного та фонаційного дихання.
4. Розглянути різні типи дихання.
5. Освоєння змішано-діафрагмального типу дихання.
6. Практична робота над постановкою дихання.

Тема 6. Поєднання мови з рухами

Тема. Поєднання мови з рухами

Мета: Навчитись вільно говорити під час руху.

Завдання:

1. Зрозуміти поняття «опора звуку».
2. Знати, які м'язи беруть участь у створенні «опори звуку».
3. Вивчити декілька вправ для дихання в русі.

Тема 7. Практична робота над віршем в русі (скакалка)

Тема. Практична робота над віршем в русі (скакалка)

Мета: Закріпити отримані навички з тримання опори і посилу звуку під час руху на індивідуальних заняттях.

Завдання:

1. Підібрати простий ритмічний невеликий за розміром дитячий вірш.
2. Засвоїти правильне орофепічний малюнок твору.
3. Зробити тематично-ідейний розбір вірша.
4. Навчитись тримати віршований рядок, мелодійний малюнок.
5. Виконати вірш з повною емоційною віддачею.

II семестр

Тема 8. Артикуляційна гімнастика

Тема. Артикуляційна гімнастика

Мета: Підготувати мовний апарат студента за допомогою вправ з дикції.

Завдання:

1. Проаналізувати функцію кожної рухомої частини мовного апарату.
2. Вивчити вправи для язика.
3. Вивчити вправи для губ.
4. Вивчити вправи для м'якого піднебення.
5. Вивчити вправи для нижньої щелепи.

Тема 9. Класифікація голосних звуків

Тема. Класифікація голосних звуків

Мета: Засвоїти спільні та відмінні характеристики голосних звуків.

Завдання:

Вивчити:

1. Особливості вимови голосних за рухом язика по горизонталі;
2. Особливості вимови голосних за висотою підняття;
3. Особливості вимови голосних за тембральним забарвленням. Огублені і неогублені.

Тема 10. Класифікація приголосних звуків

Тема . Класифікація приголосних звуків

Мета: Вивчити особливості кожного приголосного звука.

Завдання:

Засвоїти:

1. Особливості вимови приголосних за участю голосу;
2. Особливості вимови приголосних за способом утворення перепони;
3. Особливості вимови приголосних за місцем утворення перепони

Тема 11. Орфоепічна нормативність. Правила вимови голосних звуків та їх тренування у словах та віршованих текстах

Тема. Орфоепічна нормативність. Правила вимови голосних звуків та їх тренування у словах та віршованих текстах

Мета: Засвоїти орфоепічну нормативність голосних в українській літературній мові.

Завдання:

1. Знати різницю у вимові наголошених і ненаголошених голосних в українській літературній мові.

2. Засвоїти:

- а) Особливості вимови ненаголошеної «е»
- б) Особливості вимови ненаголошеної «и»
- в) Особливості вимови ненаголошеної «о»
- г) Особливості вимови йотованих

Тема 12. Правила вимови приголосних звуків

Тема. Правила вимови приголосних звуків

Мета: Засвоїти орфоепічну нормативність приголосних в українській літературній мові.

Завдання:

Вивчити:

- 1. Вимову дзвінких приголосних;
- 2. Вимову глухих приголосних;
- 3. Вимову складних звукосполучень.

Тема 13. Практична робота над описовою прозою та віршем в русі

Тема. Практична робота над описовою прозою та віршем в русі

Мета: Навчатись діяти словом при створенні «кінострічки бачень», закріпити навички виконання вірша в русі.

Завдання:

- 1. Обрати твір для виконання;
- 2. Зробити ідейно-тематичний аналіз;
- 3. Зробити дієвий аналіз твору;
- 4. Зробити орфоепічний розбір твору;
- 5. Напрацювати «кінострічку бачень»;
- 6. Напрацювати атмосферу твору;
- 7. Обрати вірш для виконання;
- 8. Зробити ідейно-тематичний і дієвий аналіз вірша;
- 9. Зробити орфоепічний і мелодійний аналіз вірша;
- 10. Створити пластичний малюнок вірша;
- 11. Виконати описову прозу та вірш в русі з повною емоційною віддачею.

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Заняття зі сценічної мови краще розпочати зі знайомства з мовнорухальним аналізатором. Для того, щоб студенти зрозуміли, що таке фонаційне дихання, треба надати декілька вправ, які спрямовані на це. Це можуть бути вправи на безшумний фіксований видих та озвучений видих. Особливу увагу звернути на носове дихання та зняття м'язових затисків в ділянці мовоутворюючих органів. Надати поняття опори дихання і дати вправи на зміцнення м'язів діафрагми та живота (м'язи вдиху і видиху). Особливу увагу приділити вправам на непомітний добір повітря.

2. Перш ніж розпочати роботу над голосоутворенням, треба ознайомитись з будовою мовного апарату. З'ясувати, які властивості голосу належать до природних (сила, тембр, висота, діапазон), а які до професійних (гучність, політність, витривалість, мелодійність, краса, легкість, плавність, володіння різними регістрами, діапазон, здатність витримувати навантаження без утоми голосового апарату). Ознайомити з теоріями голосоутворення: міоеластичною й нейрохронаксічною. З'ясувати, які нерухомі частини мовного апарату входять до резонаторної системи. Навчитись робити вібраційний масаж та вправи на резонування в різних регістрах, на різні голосові атаки, на розширення діапазону, на політність звуку. Краще за все звертатись до вправ, в яких тексти складаються зі звукосполучень сонорних і голосних звуків. На даному етапі можна заохочувати студентів до набору та складання тренувальних текстів.

3. Роботу над постановкою правильної артикуляційної позиції краще почати з знайомства з класифікацією голосних і приголосних звуків за місцем і способом їх утворення. На цьому етапі викладач має визначити індивідуальні особливості артикуляційного укладу студента з метою роботи над виправлення можливих вад та проблем в майбутньому. Надати вправи щодо тренування мовоутворюючих органів (рухомі частини мовного апарату). Дати завдання для систематичної роботи вдома, щоб довести ці навички до автоматизму.

4. Типовим порушенням нервомоторних регуляцій мовних процесів дуже часто буває мовна аритмія. Визначення її індивідуального характеру дає можливість викладачу давати індивідуальні домашні завдання з використанням ритмізованого пластичного і мовного тренінгу.

5. В цей період ще одним пунктом домашньої роботи є самостійна робота студентів по набору та складанню тренувальних текстів щодо виправлення можливих мовних недоліків.

6. Роботу за темою «Орфоепія» варто починати з розкриття поняття «вимова», «фонетична транскрипція», «наголос», «дві позиції голосних у слові», «нескладові голосні». З'ясувати, в яких випадках відбувається:

- збереження дзвінкості приголосних в усіх позиціях у слові;
- ствердіння приголосних перед «е»;
- пом'якшення приголосних перед «і»;
- вимова задньоязикового проривного «г»;
- уподібнення та розподібнення;
- пом'якшення приголосних;
- спрощення в групах приголосних;
- вимова слів іншомовного походження;
- нормативність сценічної мови як ознака фахової культури актора;
- виправлення говірок, діалектів, акцентів;
- вимова як один з виразних засобів сценічної мови;

Проводити тренування (в русі, з м'ячем, з палицею) на спеціально підібраних літературних текстах.

7. Проводити тренування правильної артикуляційної позиції. Для цього треба запропонувати студентам спеціально відібрані для цього вправи (на рухливість язика, губ, нижньої щелепи та м'якого піднебення).

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Вступ.	2
2.	Анатомія і фізіологія мовного апарату.	9
3.	Рухомі і нерухомі частини мовного апарату Поеднання мови з рухами	15
4.	Резонатори, реєстри, тембри.	15
5.	Дихання	14
6.	Поеднання мови з рухами	12
7.	Практична робота над віршем в русі (скакалка)	23
8.	Артикуляційна гімнастика	10
9.	Класифікація голосних звуків	15
10.	Класифікація приголосних звуків	16
11.	Орфоепічна нормативність. Правила вимови голосних	16

	звуків та їх тренування у словах та віршованих текстах	
12.	Правила вимови приголосних звуків	11
13.	Практична робота над описовою прозою та віршем в русі	22
Разом		180

7. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Значну роль у підготовці студентів з даної дисципліни займає самостійна робота. Оскільки навчального матеріалу дуже багато, а часу для відпрацювання бракує, то саме на самостійну роботу лягає основне навантаження. Крім того, в ній перевіряється відповідальність студента, здатність працювати над собою.

Головна мета самостійної роботи – це напрацювання, засвоєння та удосконалення технічного виконання вправ, доведення їх до автоматичного виконання з наступним підключенням рухів, а наприкінці – акторського завдання.

Студентові потрібно:

- прочитати твори «Робота читця над художнім твором» Р.Черкашина, «Філософія театру» Л.Курбаса та «Сценічна мова» А.Гладишевої;
- якомога точніше запам'ятати анатомію та фізіологію мовного апарату, для цього слід зробити схематичний малюнок, вказати і підписати назви усіх частин мовного апарату;
- закріпити знання щодо рухомих і нерухомих частин мовного апарату;
- систематично виконувати вправи для рухомих частин мовного апарату (язика, нижньої щелепи, губ і м'якого піднебення);
- проводити вібраційний масаж для активізації резонаторів;
- виконувати вправи, в яких поєднується мова і рух;
- особливу увагу приділити роботі в різних регістрах;
- роботу над голосом починати з вправ в середньому регістрі і тільки через деякий час підключати нижній і верхній регістри;
- підключати мовний слух при виконанні вправ, працюючи над збагаченням тембрального забарвлення;
- в I семестрі особливу увагу звернути на оволодіння змішано-діафрагмальним типом дихання, для цього слід виконувати спеціальні вправи на рухомість ребер і, навпаки, залишати нерухомими груди та плечі;

- в роботі над віршем в русі (скакалка) приділити увагу орфоепічному і логічному аналізу твору, триманню ритму та дотриманню пауз в кінці кожного рядка, тільки систематичне виконання вірша в русі дасть позитивний результат в кінці семестру;

- для закріплення теми «Дикційна нормативність» доцільно звернутися до підручника А.Гладишевої «Сценічна мова» (відповідний розділ);

- артикуляційну гімнастику в домашніх умовах слід проводити систематично і в такій послідовності: вправи для язика, губ, м'якого піднебення, нижньої щелепи;

- для закріплення знань про класифікацію голосних і приголосних звуків звертатись до конспекту практичних занять;

- для закріплення знань про орфоепічну нормативність варто звертатись до конспекту практичних занять, а також до підручників за авторством Р.Черкашина «Художнє читання. Техніка та логіка мови» і А.Гладишевої «Сценічна мова».

- тренувати правильну вимову голосних звуків у словах краще на прикладі віршованих текстів

- під час тренування правильної вимови приголосних звуків, краще звертатись до невеличких чистомовок, або прислів'їв та приказок;

- практична робота над описовою прозою потребує попереднього знайомства з біографією автора, епохи, в яку він жив, особливостей його стилю та світогляду і історію написання твору, безпосередню роботу над твором варто починати з ідейно-тематичного та дієвого аналізу, орфоепічного та логічного аналізу, але головним є створення «кінострічки бачень».

8. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ СТУДЕНТІВ

1. Щоналежить до рухомих частин мовного апарату?
2. Щоналежить до нерухомих частин мовного апарату?
3. Які існують стилі мови?
4. Які існують типи дихання?
5. Які мовні вади відносяться до органічних?
6. Які мовні вади відносяться до неорганічних?
7. Мета практичної роботи над дикцією.
8. Що таке діапазон?
9. Що таке тембр?
10. Що таке регістр?
11. Голосові зв'язки та резонатори.

12. Що належить до основних властивостей голосу?
13. Що належить до професійних властивостей голосу?
14. Класифікація голосних звуків
15. Класифікація приголосних звуків.
15. Правила вимови наголошених і ненаголошених голосних в українській нормативній орфоепії.
16. Вимова ненаголошеного звуку -Е||.
17. Вимова ненаголошеного звуку -И||.
18. Вимова ненаголошеного звуку -О||.
19. Вимова дзвінких приголосних.
20. Вимова звука -В||.
21. Вимова літер -Г|| і -Г'||.
22. Вимова африкатів -ДЖ||, -ДЗ||.
23. Вимова глухих приголосних перед дзвінками.
24. Вимова прийменника і префікса -З|| перед глухими приголосними.
25. Вимова префіксів -РОЗ||, -БЕЗ|| перед глухими приголосними.
26. Вимова шиплячих -ДЖ||, -Ж||, -Ч||, -Ш||.

9. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ТА МЕТОДИ ДЕМОНСТРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Рівень досягнення запланованих результатів навчання перевірятиметься за допомогою рубіжних етапів контролю у формі усного опитування та практичного виконання тем курсу. Оцінка залежить від якості виконання завдань самостійної роботи студентів.

Завданням оцінювання є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу, володіння диханням змішано-діафрагмального типу.

Студент повинен вільно орієнтується в поняттях дисципліни, а також застосовувати їх практично; безпомилково виконувати вправи з дихання, голосу та дикції, контролювати м'язове напруження, особливо голосових зв'язок, правильно виконати всі практичні завдання; вміти самостійно відпрацьовувати техніку вправ; легко виконувати нові акторські завдання, не втрачаючи акценту на мовну складову.

Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Сценічна мова» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової кредиту та включає: а) систематичне відвідування занять; б) активність

роботи на практичних заняттях; в) вчасне виконання завдань; г) успішні результати тренінгу, ґ) оцінка за роботу на індивідуальних заняттях, д) оцінки за виконання усіх завдань самостійної роботи; е) якість виконання техніки.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

№ з/п	Найменування	Номер теми
1	Робочі програми	1-13
2	Силабус	1-13
3	Аудіо-візуальні носії інформації (ноутбук, колонки)	1-13
4	Аудиторія (спеціальний зал для занять)	1-13
5	Фортепіано	1-13
6	Фізична присутність партнерів (це групові заняття – до 16 студентів в одній групі)	1-13
7.	Килим на підлогу	1-13

11. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. / Б. Антоненко-Давидович. - К: Либідь, 1991.
2. Білодід І. К. Закономірності розвитку усної літературної мови. К., 1965, с. 23
3. Бурлуцький А. В. Українське сценічне мовлення в драматичному театрі – віджерел до сьогодні : монографія. – Одеса : Астропринт, 2011. – 211 с.
4. Гладишева А. О. Сценічна мова. / А. О. Гладишева. – К. : КІТМ, 1999. – 2004 с.
5. Гладишева А. О. Сценічна мова. Монологи. Композиції. Моноп’єси. Навчальний посібник-хрестоматія. Біла Церква : ПАТ «Білоцерківська книжкова фабрика», 2013. 368 с.
6. Гладишева А. О. Сценічна мова. Основні поняття та їх тлумачення : навч. посіб. Київ : КДІТМ, 2003. 92 с.
7. Гладишева А.О. Сценічна мова: дикційна та орфоепічна нормативність: навч. посібник Київ: [Червона Рута-Турс], 2007.
8. Грицан Н.В. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ, 2020. 286 с.
9. Єрмоленко С. Культура мови на щодень / С. Єрмоленко. – Київ: Довіра, 2000.
10. Ігнатюк М. М., Сулятицький М. І. Свічадо Зореслова : посібник-хрестоматія зі сценічної мови для студ. вищ. навч. закладів к-ри і м-в. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 532 с.
11. Ігнатюк М.М. На кону вічності: монолог у мистецтві драматичної вистави: навч. посіб.-хрестоматія для студ. вищих навч. закл. культури і мистецтв. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2005
12. Капська А. Й. Вираз не читання. Практичні і лабораторні заняття : навч. посіб. Київ : Вища шк., 1990. 175 с.
13. Карасьов М. М. Мистецтво художнього читання. Київ : «Мистецтво», 1965. 148 с.
14. Климова К. Я. Основи культури і техніки мовлення : навч. посібник. Київ : Ліра – К, 2007. 240 с.
15. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови / Т. В. Кобзар. – К., 1998.
16. Косенко Н. Як правильно говорити українською / Н. Косенко, Т. Вакуленко. – Харків: Книжковий клуб, 2007.

17. Кравченко Т. Особливості використання мови під час роботи на сцені та в кадрі // Наук. вісник Київ. нац. ун-ту театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого. – К.: ВПП «Компас». – 2018. Вип. 23. – С. 35-41.
18. Кукуруза Н.В. Літературнакомпозиція: відзадуму до сценічноговтілення //Навчальнийпосібник до розділу з навчального курсу —Сценічна мова. Івано-Франківськ, 2013. 288 с.
19. Мацько Л. Стилiстикаукраїнськоїмови / Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько. – Київ: Вища школа, 2003.
20. Нечаєнко Т. В. Словеснадія : Основитехнікимовлення : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. культури і мистецтв. Київ : ДАКККіМ, 2000. 136 с.
21. Овчiннiкова А. П. П'ятькрокiв до гарноїмови : Мовна комунiкацiя : технiкамовлення / за ред. А. Ю. Цофнаса. Одеса : Фенiкс, 2008. 192 с.
22. Олiйник О. Свiтукраїнського слова. Ін-утукраїнознавстваКиївськ. унту ім. Тараса Шевченка. Київ : «Хрещатик», 1994. 416 с.
23. Прокопенко Т.М. Дикцiя: навч. посiб. з курсу "Сцен. мова" – Х.: ХДАК, 2006
24. Словеснадія. Під ред. Нечаєнко Т. Основитехнікимовлення. / Словеснадія. Під ред. Нечаєнко Т. – Київ, 2000. – (Навчальнийпосiбник).
25. Сокирко Л.Г. Слово актора: поради з орфоепiїукраїнськогосценiчногомовлення. - К.: Мистецтво, 1971. - 56 с.
26. Тоцька Н. Сучасна українська літературна мова : фонетика, орфоепія, графіка, орфографія / Н. Тоцька. – К. Либідь, 1981.
27. Уварова Т.І. Монолог як явищекультури: монографія. О.: Астропринт, 2009
28. уклад. Н. М. Литвиненко. Сценічна мова: прогр. курсу. Х.: ХДАК, 2011
29. уклад.: В. Ю. Тополевський. Сценічна мова: навч.-метод. посiб. для практ. занять та самост. роботи студ. 1-4 курсiв спец. "Театр. мистецтво" спеціалізація "Актор драм. театру та кіно".Х.: ХДАК, 2012
30. Українська мова. Енциклопедія. – Київ, 2004. – (Українська енциклопедіяім. М.П. Бажана).
31. Хоролець Л. Слово мовлене: значення слова в акторськійпрактиці //НауковийвiсникКиївськогонаціональногоунiверситету театру, кіно і телебаченняімені І.Карпенка-Карого, 2016. Вип. 19. С. 36.
32. Черкашин Р. Художнє слово на сцені / Р. Черкашин. – Київ: Вища школа, 1989.
33. Черкашин Р. Художнє читання. Техніка та логіка мови : підручник. Київ : Мистецтво, 1955. 123 с.

Допоміжна література:

1. Антологія сучасної новелістики та лірики України 2010 / упоряд. О. Апальков. Канів : «Склянка часу», 2010. 392 с.
2. Антологія української поезії ХХ ст. : від Тичини до Жадана / упоряд. І. Малкович. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2020, 2016 с.
3. Курбас Л. Філософія театру / Л. Курбас; упоряд. М. Лабінський; [ред.. м. Москаленко]. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 917 с.
4. Літургія кохання : Антологія української любовної лірики кінця ХІХ – початку ХХІ століття / упоряд. І. Лучука. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 728 с.
5. Наконечна О. І. Окремі питання сценічного мовлення в умовах білінгвізму, Одеса 2009.
6. Овчиннікова А. П. Мовленева комунікація та мистецтво мовлення / А. П. Овчиннікова. – Одеса : Маяк. – 1999. – 253 с.
7. Омеляновська-Чорна П. Софія Федрцева / П. Омеляновська-Чорна – К.: Мистецтво, 1971. – с.25-26.
8. Орфоепічний словник української мови : У 2 т. – К. : Довіра, 2001-2004.
9. Прокопенко Т.М. Правила українського та російського літературного мовлення за їх порівнянням: посіб. з курсу «Сценічна мова». Х.: ХДІК, 1997
10. Сучасна українська мова / О. Д. Пономарів, В. В. Різун та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. — 2-ге вид., перероб. — К.: Либідь, 2001.
11. Черкашин Р. О., Фоміна Ю. Г. Ми – березільці: театральні спогади-роздуми / Роман Олексійович Черкашин, Юлія Гаврилівна Фоміна; Упоряд. В. Собіянський; Передм. Наталія Єрмакова. – К.: Акта, 2008. – 345 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Харківської державної академії культури <http://lib-hdak.in.ua/>
2. Харківська міська спеціалізована музично-театральна бібліотека <http://mtlib.org.ua/>
3. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка <https://korolenko.kharkov.com/>